

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 13 (2014)

Special Issue - Life Skills

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μαρία Σακελλαρίου (Maria Sakellariou), Μαρίνα Μπέση (Marina Mpesi)

doi: [10.12681/icw.17995](https://doi.org/10.12681/icw.17995)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σακελλαρίου (Maria Sakellariou) Μ., & Μπέση (Marina Mpesi) Μ. (2014). Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 453–463.
<https://doi.org/10.12681/icw.17995>

Σακελλαρίου Μαρία, Αναπληρώτρια καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Μπέση Μαρίνα, Σχολική Σύμβουλος 44^{ης} Εκπαιδευτικής περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μετάβαση των παιδιών από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο θεωρείται μία από τις κρίσιμότερες περιόδους της παιδικής ηλικίας και αποτελεί μια δυναμική και εξελισσόμενη διαδικασία, η οποία θέτει τις βάσεις για τη μετέπειτα σχολική πορεία. Ωστόσο, η ομαλή μετάβαση δεν αποβλέπει μόνο στην ακαδημαϊκή επιτυχία των παιδιών/μαθητών, αλλά κυρίως στην κοινωνικοσυναισθηματική τους ανάπτυξη, η οποία είναι μέρος της πολυσύνθετης πορείας της μάθησης και συμβάλλει καθοριστικά στη διαδικασία εκπαιδευτικής και προσωπικής εξέλιξης (Σακελλαρίου, 2009). Με την παρούσα εργασία διερευνήσαμε τις απόψεις 286 δασκάλων και νηπιαγωγών για τη σημασία της ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών, για την ομαλή μετάβασή τους από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί ιεραρχούν ως σημαντικότερο την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων που αφορούν την συμπεριφορά και την καλή επικοινωνία, στη συνέχεια ιεραρχικά τοποθετούν τη γενικότερη στάση των παιδιών και τις αντιλήψεις τους για το Δημοτικό σχολείο, ενώ ως τρίτο σημαντικό σημείο αναφοράς αξιολογούν την απόκτηση από τα παιδιά ακαδημαϊκών γνώσεων.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Μετάβαση, κοινωνικές δεξιότητες, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο

THE IMPORTANCE OF THE SOCIAL SKILLS FOR THE SMOOTH TRANSITION FROM KINDERGARTEN TO PRIMARY SCHOOL: A RESEARCH APPROACH

ABSTRACT

The transition of children from Kindergarten to Primary School is considered as one of the most critical periods of childhood and it is a dynamic and evolving process, which lays the foundations of the subsequent school years. However, this smooth transition aims not only at the academic success of children / students, but also in their socio-emotional development, which is part of the complex path of learning that contributes to the process of educational and personal development (Sakellariou, 2009). In this study we have looked into the views of 286 teachers and kindergarten teachers about the importance of children's social skills development for the smooth transition from Kindergarten to Primary School. The teachers give priority to the development of the students' social skills, related to behavior and good communication. Then, they hierarchically place the general attitude of children and their perceptions for the elementary school. Finally, they consider the acquisition of the academic knowledge by children, as the third important benchmark.

KEY WORDS

Transition, social skills, kindergarten, primary school

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο θεωρείται μια από τις κρίσιμότερες περιόδους της παιδικής ηλικίας. Η περίοδος αυτή σηματοδοτεί ιδιαίτερα έντονες αλλαγές τόσο στην προσωπικότητα του παιδιού όσο και στο οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, εκθέτοντάς το σε μια μεγάλη ποικιλία απαιτήσεων (γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών), στις οποίες καλείται να απαντήσει βάσει καθορισμένων προδιαγραφών. Είναι μια διαδικασία κατά την οποία τα παιδιά και οι οικογένειές τους καλούνται να προσαρμοστούν σε νέους ρόλους, ταυτότητες και προσδοκίες, νέες αλληλεπιδράσεις και νέες σχέσεις.

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την είσοδο των παιδιών στο δημοτικό σχολείο, όπως οι προσδοκίες για το νέο περιβάλλον όσον αφορά το πρόγραμμά του, οι ώρες παραμονής, η πειθαρχία, το μέγεθος της τάξης, οι εμπειρίες και οι δεξιότητες των παιδιών, οι προσδοκίες των γονιών, οι σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς, τους συμμαθητές και την οικογένεια (Rimm-Kaufman, Pianta & Cox, 2000).

Η προσαρμογή των παιδιών στις νέες αλλαγές, κατά τη διάρκεια αυτής της σχολικής περιόδου, μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα στην περαιτέρω ακαδημαϊκή εξέλιξη του παιδιού, την κοινωνικοποίησή του αλλά και στη διαμόρφωση βαθύτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του (Μπαγάκης et al., 2006). Η συνέχεια και η σταθερότητα στους προτεινόμενους παιδαγωγικούς σκοπούς και η συμφωνία νηπιαγωγείου, δημοτικού και γονέων στις βασικές θέσεις αγωγής θεωρήθηκε ότι εμποδίζει τα ρήγματα της μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο (Σακελλαρίου, 2011).

Αν και η απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων συνδέεται άμεσα με την μετάβαση και επηρεάζει την κατοπινή σχολική επιτυχία, η ικανότητα των παιδιών να αναπτύσσουν καλές σχέσεις, η θετική άποψη που διαμορφώνουν για το σχολείο και τις ικανότητές τους σαν μαθητές (Rimm-Kaufman, Pianta & Cox, 2000), όπως και η οικογενειακή εμπλοκή και υποστήριξη και οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών, επηρεάζουν καθοριστικά όχι μόνο την είσοδό τους στο δημοτικό σχολείο, αλλά και όλη τη ζωή τους.

Η έρευνα δείχνει ότι η αρχική ακαδημαϊκή και κοινωνική επιτυχία των παιδιών στο σχολείο μπορεί να επηρεάσει την μακροπρόθεσμη προσαρμογή τους, επίτευγμα και επιτυχία (Peters, 2010). Η σημασία της προσχολικής αγωγής ως προετοιμασία για το δημοτικό σχολείο τονίστηκε διεθνώς, με σημαντικά οφέλη για τα παιδιά όσον αφορά τόσο τις κοινωνικές και τις ακαδημαϊκές τους δεξιότητες (Margetts, 2002). Η διαδικασία της μετάβασης είναι μια δυναμική και εξελισσόμενη διαδικασία, που δεν αποβλέπει μόνο στην ακαδημαϊκή επιτυχία των μαθητών, αλλά κυρίως στην κοινωνικοσυναισθηματική τους ανάπτυξη, η οποία είναι μέρος της πολυσύνθετης πορείας της μάθησης και συμβάλλει καθοριστικά στη διαδικασία εκπαιδευτικής και προσωπικής εξέλιξης (Σακελλαρίου, 2009).

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΒΑΣΗ: Ο όρος μετάβαση (transition) χρησιμοποιείται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ανάλογα με τις επιστημολογικές και ιδεολογικές αφετηρίες προσέγγισης, μπορεί να πάρει ψυχολογικές, πολιτιστικές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές, νοητικές και συναισθηματικές διαστάσεις.

Έναν από τους πιο αντιπροσωπευτικούς ορισμούς της μετάβασης δίνει ο Mögel (1984) που την παρουσιάζει ως «ένα ατομικό, προσωπικό, ιδιαίτερο και μοναδικό βίωμα για το κάθε άτομο, συνδεδεμένο με αλλαγές ρόλων και κοινωνικών συνθηκών».

Οι Griebel & Niesel (2002) ορίζουν τη μετάβαση ως «μια δυναμική διαδικασία, μεγάλου χρονικού διαστήματος, η οποία αρχίζει από το νηπιαγωγείο και ολοκληρώνεται κατά τη διάρκεια του πρώτου ή δεύτερου σχολικού έτους, όταν το κάθε παιδί, ανάλογα με τον προσωπικό ρυθμό ανάπτυξης και τις λοιπές προϋποθέσεις του, ενστερνιστεί τη νέα ταυτότητα και τον συνεπαγόμενο από αυτή ρόλο του μαθητή ή της μαθήτριας. Σύμφωνα με το εννοιολογικό περιεχόμενο, η μετάβαση θεωρείται επιτυχημένη, όταν το παιδί διαμορφώσει θετική στάση προς το σχολείο, όταν απολαμβάνει τη διαδικασία αγωγής και μάθησης ως ενεργό μέλος της ομάδας των συμμαθητών και συμμαθητριών του και όταν είναι σε θέση να ανταποκρίνεται δημιουργικά και με ευχαρίστηση στις απαιτήσεις που απορρέουν από το ρόλο του μαθητή ή της μαθήτριας» (Αλευριάδου κ. ά., 2008).

Η βιβλιογραφία αποκαλύπτει διαφορετικές απόψεις γι' αυτή την περίοδο. Οι αλλαγές στις σχέσεις, το στυλ διδασκαλίας, το περιβάλλον, το χώρο, το χρόνο, το πλαίσιο της μάθησης κάνουν έντονη τη μετάβαση με έντονες και ταχείες απαιτήσεις (Fabian & Dunlop 2005). Ορισμένοι συγγραφείς θεωρούν τη μετάβαση από την προσχολική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ως μια σημαντική πρόκληση για τα παιδιά που συνδέεται με συγκεκριμένες προσδοκίες και ενθουσιασμό και προκαλεί ευχαρίστηση, χαρά, αυτοπεποίθηση, υπερηφάνεια, κίνητρο για περαιτέρω ανάπτυξη και πρόοδο, που θα τα εξοπλίσει ώστε να γίνουν πιο ανθεκτικά στο μέλλον (Fabian & Dunlop 2005). Άλλοι πάλι δίνουν έμφαση στο στοιχείο του φόβου για το άγνωστο που μπορεί να προκαλέσει ένταση και ανησυχία, σύγχυση και άγχος, απροθυμία και δυσφορία, αφήνοντας την εντύπωση που μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά των παιδιών ακόμα πολλά χρόνια αργότερα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ: Κατά την επισκόπηση της βιβλιογραφίας δύσκολα ανακαλύπτει κανείς έναν συγκεκριμένο και ξεκάθαρο ορισμό για τις κοινωνικές δεξιότητες. Με μια φράση θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι ικανότητες και συμπεριφορές που βοηθούν να δημιουργούμε και να διατηρούμε ικανοποιητικές σχέσεις. Σύμφωνα με τους Gresham & Reschly (1987) κοινωνικές δεξιότητες είναι «οι συγκεκριμένες συμπεριφοριστικές δεξιότητες που χρησιμοποιούνται για να ανταποκριθεί κάποιος στις δεδομένες κοινωνικές καταστάσεις».

Η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων επιτρέπουν την αποτελεσματική αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων με τους άλλους γύρω μας και την ομαλή προσαρμογή των παιδιών στην σχολική ζωή της τάξης. Η απουσία ή η έλλειψη αυτών των δεξιοτήτων μπορεί να οδηγήσει στην απομόνωση και τη σχολική αποτυχία (Asher et al., 1992).

Υπάρχει ένα σύνολο συγκεκριμένων ικανοτήτων κοινό κάτω από τον όρο «κοινωνικές δεξιότητες». Μερικές από τις βασικότερες ομάδες ικανοτήτων είναι οι δεξιότητες της συνεργασίας και της ομαδικής εργασίας, καθώς και οι επικοινωνιακές ικανότητες. Ακόμη η ικανότητα χειρισμού διαφωνιών και αποτελεσματικών διαπραγματεύσεων, η ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων, όπως και η ικανότητα να μαθαίνει συνεχώς και να μπορεί να μαθαίνει πώς να μαθαίνει, είναι σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες (Goleman, 2000, Σακελλαρίου, 2005).

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα τελευταία χρόνια, οι φορείς χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής, ερευνητές και εκπαιδευτικοί έχουν δώσει ιδιαίτερη έμφαση στη διασφάλιση επιτυχημένης εισόδου των παιδιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι τα πρώτα παιδικά χρόνια έχουν σημαντική επίδραση στη γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών, και την ευημερία σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Η τάση στα αναλυτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές για τις συνθήκες της πραγματικής ζωής, ενώ παράλληλα επιδιώκεται η ανάπτυξη του γραμματισμού, του αριθμητισμού και του επιστημονικού γραμματισμού. Το ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ για το ελληνικό νηπιαγωγείο προωθεί την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και δημιουργικών στάσεων, ενώ δίνει έμφαση στις διαδικασίες και τοποθετεί το παιδί στο κέντρο των εξελίξεων.

Υπάρχει μικρή συμφωνία σχετικά με το ποιες δεξιότητες και συμπεριφορές θα βοηθήσουν στην ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Οι νηπιαγωγοί, όταν ρωτήθηκαν για τους παράγοντες που δυσχεραίνουν τη μετάβαση, ανέφεραν συχνότερα τη δυσκολία των παιδιών να ακολουθήσουν οδηγίες, να εργάζονται ανεξάρτητα και σε ομάδες και την έλλειψη ακαδημαϊκών δεξιοτήτων (Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000). Αντίθετα, πολλά προγράμματα πρώιμης παιδικής ηλικίας προωθούν τις ακαδημαϊκές δεξιότητες και έχουν επικεντρωθεί στην αξιοποίηση από νωρίς των ακαδημαϊκών δεξιοτήτων, παρατηρώντας ότι τα παιδιά κατά την είσοδό τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να ξέρουν γράμματα και αριθμούς. Αυτά είναι τα δομικά στοιχεία της μάθησης. Για την πρόληψη των δυσκολιών ανάγνωσης στα μικρά παιδιά συνιστούν την παροχή περιβαλλόντων που προάγουν τις δεξιότητες προανάγνωσης και προγραφής για όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (Snow, Burns, & Griffin, 1998).

Ωστόσο, εάν η πρώιμη απόκτηση ειδικών ακαδημαϊκών προσόντων ή η εκμάθηση-βελτίωση συμπεριφορών συμβάλλει στη μελλοντική σχολική επιτυχία, είναι θεμιτό και αναγκαίο να ενθαρρυνθούν οι παρεμβάσεις εκείνες που αποσκοπούν στην προώθηση των συγκεκριμένων δεξιοτήτων πριν από το δημοτικό σχολείο. Έτσι ένα μεγάλο μέρος της έρευνας για τη μετάβαση στο δημοτικό σχολείο έχει επικεντρωθεί στις απόψεις των εκπαιδευτικών για τις δεξιότητες και τις γνώσεις που πρέπει να έχουν αποκτήσει τα παιδιά.

Οι νηπιαγωγοί και οι δάσκαλοι έχουν διαφορετικές απόψεις. Οι νηπιαγωγοί φαίνεται να τονίζουν την προσωπική ανάπτυξη, την ικανότητα για δράση και γενικές δεξιότητες, ενώ οι δάσκαλοι δίνουν βάρος στις ικανότητες των παιδιών να προσαρμοστούν στο σχολείο και να λειτουργούν στην τάξη (Perry, Dockett & Howard, 2000).

Ο Peters (2002) μελέτησε τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών προσχολικής και σχολικής βαθμίδας στην Αυστραλία σχετικά με τη μετάβαση στην εκπαίδευση. Τα δύο σύνολα των εκπαιδευτικών ανέφεραν ότι οι δεξιότητες που ήταν πιο σημαντικές για την είσοδο στο δημοτικό σχολείο ήταν οι δεξιότητες που σχετίζονται με την ανεξαρτησία, και οι δεξιότητες όπως η ικανότητα να ακούν, να κάθονται και να περιμένουν τη σειρά τους.

Οι εκπαιδευτικοί συνδυάζουν την επιτυχία των παιδιών στο νηπιαγωγείο με την ικανότητα να συνεργάζονται με άλλα παιδιά, την περιέργεια, την προθυμία να μάθουν, την ικανότητα να συνεργάζονται με άλλα παιδιά, να δίνουν προσοχή στην τάξη και να επιμένουν στην ολοκλήρωση των εργασιών, να έχουν βασικές ικανότητες ανάγνωσης και μαθηματικών, να έχουν κοινωνικές δεξιότητες, να εκφράζουν τις ιδέες τους και να συμμετέχουν σε συζητήσεις (Pianta & Cox, 1999; Pianta & Kraft-Sayre, 2003)

Μια έρευνα άλλη σχετικά με τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την επιτυχία στο δημοτικό σχολείο που έγινε στις Ηνωμένες Πολιτείες (PNC Financial Services, 2007), διαπίστωσε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πιο σημαντικές τις κοινωνικές δεξιότητες, όπως είναι να τηρούν τους κανόνες, να αλληλεπιδρούν, να μοιράζονται και να συνεργάζονται, από την απόκτηση ακαδημαϊκών προσόντων.

Επίσης, σύμφωνα με τους Barnett et al. (2008), η ενίσχυση των δεξιοτήτων προσοχής είναι καλύτερη στρατηγική για τη βελτίωση της σχολικής επιτυχίας από ό,τι πιο άμεσες διδακτικές προσεγγίσεις στο νηπιαγωγείο.

Οι νηπιαγωγοί υποστήριξαν ότι η ανάπτυξη συμπεριφορών και δεξιοτήτων είναι αυτή που επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν στο σχολείο. Όταν ρωτήθηκαν να προσδιορίσουν τους παράγοντες που συνδέονται με μια δύσκολη μετάβαση στο σχολείο, ανέφεραν αδυναμίες στις ακαδημαϊκές δεξιότητες, προβλήματα σε κοινωνικές δεξιότητες, και δυσκολίες σε ατομικές και ομαδικές εργασίες (Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000).

Οι μαθητές που παρουσιάζουν έλλειψη κατάλληλων κοινωνικών δεξιοτήτων βρίσκονται σε κίνδυνο κατά τη μετάβαση στο δημοτικό σχολείο (Stormont, Beckner, Mitchell, & Richter, 2005; Rimm-Kaufman και Pianta, 2000). Πολλοί ερευνητές σημειώνουν ότι η ικανότητα των παιδιών να κάθονται και να συγκεντρώνονται στην εργασία τους έχει μεγάλη σημασία κατά την έναρξη της σχολικής εκπαίδευσης (Fabian, 2002; Dockett & Perry, 2004). Ο Margetts (2005) συμπληρώνει ότι η προσαρμογή των παιδιών στο σχολείο υποστηρίζεται όταν έχουν αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες (όπως να ακολουθούν οδηγίες, να περιμένουν τη σειρά τους, να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με άλλους). Τα αποτελέσματα άλλων ερευνών δείχνουν ότι τα υψηλότερα επίπεδα κοινωνικών δεξιοτήτων προβλέπουν σημαντικά ισχυρότερα επίπεδα επίτευξης στο μέλλον (McClelland, Cameron, Connor et al., 2007), επειδή παρέχουν τη βάση για τη θετική προσαρμογή στην τάξη (Entwistle, Alexander, & Olson, 2005).

Οι εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει τις κοινωνικές δεξιότητες ως πιο σημαντικές από τα ακαδημαϊκά προσόντα. Κι αυτό γιατί τα παιδιά με κακές κοινωνικές δεξιότητες απαιτούν περισσότερο χρόνο για επιπλέον βοήθεια και προσοχή (Stipek & Byler, 1997). Ακόμη, οι περισσότεροι νηπιαγωγοί αισθάνονται ότι το να μάθουν τα παιδιά γράμματα και αριθμούς δεν είναι κρίσιμο για την σχολική ετοιμότητα. Είναι πολύ πιο σημαντικό να επικεντρωθούν στην ικανότητα να μάθουν να κάθονται, να δίνουν προσοχή στην τάξη, και στην ικανότητα να κοινοποιούν τις ανάγκες τους (U.S. Department of Education, 2001).

Διεθνείς έρευνες διαπίστωσαν σε γενικές γραμμές ότι οι δεξιότητες που προσδιορίζονται από τους δασκάλους ως σημαντικές για τα παιδιά που αρχίζουν το δημοτικό σχολείο είναι οι κοινωνικές δεξιότητες, η ανεξαρτησία, η γλώσσα και επικοινωνιακές δεξιότητες, η ικανότητα να κάθονται, να ακούν και να επικεντρώνονται (Rimm-Kaufman et al, 2000; Dockett & Perry, 2004; Peters, 2002; PNC Financial Services, 2007).

Μια άλλη έρευνα σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ιρλανδία, έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί δίνουν προτεραιότητα στις προφορικές γλωσσικές δεξιότητες (89%), στις ακουστικές ικανότητες (88%), στις κοινωνικές δεξιότητες με τους συμμαθητές (82%), ενώ τις προ-ακαδημαϊκές δεξιότητες τις θεώρησαν λιγότερο σημαντικές (22%) (INTO, 1995).

Πολλές φορές οι εκπαιδευτικοί, παρόλο που δηλώνουν πιο σημαντικό την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στους μαθητές τους, στην πράξη "φαίνεται να έχουν κατά νου ένα βασικό επίπεδο ικανότητας, ιδίως στην ανάγνωση και τη γραφή» Peters (2002). Αν και οι ακαδημαϊκές δεξιότητες μπορεί να εμφανίζονται όλο και πιο σημαντικές, η έρευνα δείχνει ότι οι κοινωνικές δεξιότητες είναι αυτές που θα επηρεάσουν περισσότερο τη σχολική προσαρμογή (Ladd & Price, 1987; Ladd, 1990). Οι νηπιαγωγοί δεν θα πρέπει να νιώθουν ότι πιέζονται στη διδασκαλία ακαδημαϊκών γνώσεων, αλλά να συνεχίσουν να εστιάζουν στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη. Είναι ουσιαστική ανάγκη να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των ευρημάτων από την έρευνα και την τάξη.

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τις απόψεις δασκάλων και νηπιαγωγών για τη σημασία που έχει η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών στην ομαλή μετάβασή τους από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο.

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Κύρια ερευνητική μας υπόθεση είναι ότι οι νηπιαγωγοί και οι δάσκαλοι του δείγματος συμφωνούν ότι οι κοινωνικές δεξιότητες παίζουν πρωταρχικό ρόλο στη μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο.

Δευτερεύουσα ερευνητική υπόθεση είναι ότι οι εκπαιδευτικοί των δύο βαθμίδων συμφωνούν στη σημαντικότητα συγκεκριμένων κοινωνικών δεξιοτήτων για τη μετάβαση των μαθητών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΔΕΙΓΜΑ: Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 286 εκπαιδευτικοί Α/θμιας εκπαίδευσης (147 νηπιαγωγοί και 139 δάσκαλοι) που υπηρετούν στην Ήπειρο.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Το 82,5% του δείγματος είναι γυναίκες και το 17,5% άντρες εκπαιδευτικοί. Από πλευράς εκπαιδευτικής εμπειρίας το 43% του δείγματος έχει μέχρι 11-20 έτη διδακτικής υπηρεσίας, το 24,1% έχει 21-39 έτη προϋπηρεσία, το 21,7% έχει 6-10 έτη υπηρεσίας, το 8% μέχρι 5 έτη, ενώ το 3,1% έχει πάνω από 9 έτη διδακτική υπηρεσία.

Ακόμη, το 59,4% του δείγματος έχουν σπουδές τετραετούς φοίτησης και το 40,2% είναι απόφοιτοι παιδαγωγικών τμημάτων, ενώ το 37,4% των εκπαιδευτικών έχουν πτυχίο εξομοίωσης. Επίσης, το 29,7% έχουν παρακολουθήσει μετεκπαίδευση (Διδασκαλείο), το 10,8% έχει δεύτερο πτυχίο, ενώ 6,3 των εκπαιδευτικών έχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα και 0,7% διδακτορικό τίτλο σπουδών. Το 40,9% δεν έχουν κάνει άλλες σπουδές.

ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν ερωτηματολόγιο κλειστών ερωτήσεων με πέντε επιλογές απαντήσεων.

Η δειγματοληψία βασίστηκε στη συγκατάθεση των εκπαιδευτικών να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο με μόνο κριτήριο το ενδιαφέρον των θεμάτων που διαπραγματεύονταν. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν από τη ερευνήτρια σε παιδαγωγικές συναντήσεις.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος κλήθηκαν να προσδιορίσουν με σειρά προτεραιότητας τι θεωρούν πιο σημαντικό να έχουν αποκτήσει τα παιδιά ώστε να γίνει πιο ομαλή η μετάβασή τους από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Και οι δύο ομάδες των εκπαιδευτικών ως σημαντικότερη από τις τρεις κατηγορίες που τους δόθηκαν δηλώνουν την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. Ακολουθούν οι στάσεις, οι αξίες, τα συναισθήματα και οι αντιλήψεις που έχουν τα παιδιά για το σχολείο, ενώ τρίτη στην κατάταξη είναι η απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων (βλ. πιν. 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : Ιεράρχηση απόψεων νηπιαγωγών και δασκάλων ως προς το τι πρέπει να έχουν αποκτήσει τα παιδιά για μια επιτυχημένη μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο (όπου 1: πιο σημαντικό, έως 3: λιγότερο σημαντικό)

Κατηγορία	Νηπιαγωγοί			Δάσκαλοι			Σύνολο		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Ακαδημαϊκές γνώσεις	1,0%	4,2%	43,0%	4,2%	7,3%	36,4%	5,2%	11,5%	79,4%
Δεξιότητες (κοινωνικές, συμπεριφοράς, επικοινωνίας)	38,1%	12,6%	0,7%	34,3%	12,2%	2,1%	72,4%	24,8%	2,8%
Γενικότερες στάσεις, αξίες, συναισθήματα, αντιλήψεις για το σχολείο	11,9%	33,9%	5,6%	19,1%	29,0%	9,4%	30%	62,9%	15%

Στη συνέχεια από έναν κατάλογο 14 κοινωνικών δεξιοτήτων, ζητήθηκε από του εκπαιδευτικούς να προσδιορίσουν τη σημαντικότητά τους για την επιτυχή μετάβαση των παιδιών στο δημοτικό σχολείο (καθόλου σημαντική, λίγο σημαντική, ούτε σημαντική ούτε ασήμαντη, σημαντική, πολύ σημαντική). Επειδή η πλειονότητα των απαντήσεων κυμαίνεται στις κατηγορίες σημαντική και πολύ σημαντική, χάριν οικονομίας παραθέτουμε στον πίνακα 2 αυτές τις δύο επιλογές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Απόψεις νηπιαγωγών και δασκάλων για τη σημαντικότητα των κοινωνικών δεξιοτήτων στην μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	Νηπιαγωγοί		Δάσκαλοι		Σύνολο	
	Σημ.	Πολύ Σημ	Σημ.	Πολύ Σημ	Σημ.	Πολύ Σημ
Το παιδί τελειώνει τις εργασίες του	21,0%	25,9%	21,5%	14,3%	42,5%	40,2%
Το παιδί μπορεί να ακολουθήσει οδηγίες από ενήλικες	15,7%	35,0%	20,3%	23,4%	36%	58,4%
Το παιδί μπορεί να περιμένει τη σειρά του και να μοιράζεται	15,0%	35,0%	18,9%	26,6%	33,9%	61,6%
Το παιδί μπορεί να κάθεται στην περιοχή εργασίας	20,6%	28,0%	20,6%	21,0%	41,2%	49%
Το παιδί σέβεται το παιχνίδι ή την εργασία των άλλων	12,6%	37,8%	18,2%	27,3%	30,8%	65,1%
Το παιδί αντιμετωπίζει συγκρούσεις χωρίς βία	18,2%	31,1%	19,6%	23,4%	37,8%	54,5%

Το παιδί συμμετέχει κατάλληλα σε ομάδες παιδιών	15,4%	36,0%	16,8%	25,9%	32,2%	61,9%
Το παιδί ξέρει και τηρεί τους κανόνες που ισχύουν στην σχολική τάξη	11,9%	38,5%	15,7%	28,3%	27,6%	66,8%
Το παιδί σέβεται τον εκπαιδευτικό	20,3%	29,0%	21,0%	23,4%	41,3%	52,4%
Το παιδί είναι ανεξάρτητο και αυτόνομο	13,6%	35,7%	19,9%	24,1%	33,5%	59,8%
Το παιδί έχει καλή συμπεριφορά (ευγένεια, υπομονή, διακριτικότητα.)	21,7%	26,5%	19,2%	24,8%	40,9%	51,3%
Το παιδί έχει ενσυναίσθηση (κατανοεί τα συναισθήματα των άλλων)	23,1%	25,5%	19,9%	22,7%	43%	48,2%
Το παιδί ξέρει πώς να αντιδράσει στις αλλαγές και προσαρμόζεται κατάλληλα	26,6%	19,9%	23,4%	12,6%	46,5%	32,5%
Το παιδί εκφράζει τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τις σκέψεις του	19,3%	29,8%	23,9%	21,8%	43,2%	51,6%

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα ευρήματα από τα δεδομένα του ερωτηματολογίου φαίνεται να συμφωνούν με τις διεθνείς έρευνες για θέματα μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Είναι επίσης σαφές ότι οι δύο ομάδες των εκπαιδευτικών συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό σε όλες τις απαντήσεις.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί ιεραρχούν ως σημαντικότερο για τη μετάβαση να αναπτύξουν τα παιδιά δεξιότητες (κοινωνικές, συμπεριφοράς, επικοινωνίας). Διαπιστώνουμε ότι είναι λίγο υψηλότερο το ποσοστό των νηπιαγωγών σε σύγκριση με αυτό των δασκάλων, που δηλώνουν ως πρωταρχική δεξιότητα τις κοινωνικές δεξιότητες. Ωστόσο είναι ξεκάθαρη η άποψη όλων. Οι κοινωνικές δεξιότητες διαδραματίζουν το σημαντικότερο ρόλο που βοηθούν στο ξεκίνημα του σχολείου με θετικό τρόπο (Docket & Perry, 2004; Peters, 2002; Rimm-Kaufman et.al., 2000; Stipek, & Byler, 1997), άποψη που επιβεβαιώνει και την αρχική μας υπόθεση.

Οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και της προσχολικής εκπαίδευσης θεωρούν επίσης πολύ σημαντικές τις γενικότερες στάσεις και αντιλήψεις που έχουν τα παιδιά για το σχολείο. Στην κατηγορία αυτή φαίνεται ότι οι δάσκαλοι δίνουν μεγαλύτερη σημασία από τους νηπιαγωγούς, αφού ένα σημαντικό ποσοστό τις θεωρούν δεξιότητες πρωταρχικής σημασίας. Τέλος ταυτίζονται απόλυτα στην άποψη ότι η απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων είναι το λιγότερο σημαντικό κατά τη μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στην επόμενη βαθμίδα εκπαίδευσης, συμφωνώντας με διεθνείς έρευνες (PNC Financial Services, 2007).

Οι δύο ομάδες συμφωνούν σε γενικές γραμμές για τις δεξιότητες που χαρακτηρίζονται ως σημαντικές για τα παιδιά που μεταβαίνουν στο δημοτικό σχολείο. Και οι δάσκαλοι και οι νηπιαγωγοί αξιολογούν ως τις τρεις σημαντικότερες δεξιότητες, να τηρούν τα παιδιά τους κανόνες που ισχύουν στην σχολική τάξη, να σέβονται το παιχνίδι ή την εργασία των άλλων, όπως και να μπορούν να περιμένουν τη σειρά τους και να μοιράζονται τα πράγματά τους (Peters, 2002; PNC Financial Services (2007). Και για τις τρεις αυτές δεξιότητες οι νηπιαγωγοί φαίνεται ότι δίνουν μεγαλύτερη σημασία, αφού τσεκάρουν την

επιλογή «πολύ σημαντική» σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους δασκάλους. Φαίνεται ότι οι νηπιαγωγοί δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση αυτών των στάσεων και συμπεριφορών στις καθημερινές τους πρακτικές, αφού άλλωστε είναι αρχές που διέπουν όλο το ημερήσιο πρόγραμμά τους.

Στη συνέχεια εντοπίζουμε μια μικρή διαφωνία των εκπαιδευτικών. Ενώ οι περισσότεροι νηπιαγωγοί θεωρούν πολύ σημαντικό να εκφράζουν τα παιδιά τις ανάγκες τους, τις επιθυμίες και τις σκέψεις τους, η πλειοψηφία των δασκάλων δίνει μικρότερη σημασία, πιστεύοντας πάντως ότι είναι σημαντικό. Αθροίζοντας εντούτοις τα ποσοστά, αποδεικνύεται ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί δίνουν ιδιαίτερη σημασία σ' αυτή τη δεξιότητα (U.S. Department of Education, 2001).

Οι επόμενες τρεις δεξιότητες που σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς του δείγματος είναι πολύ σημαντικές στη μετάβαση είναι να αποκτήσουν τα παιδιά αυτονομία και ανεξαρτησία (Peters, 2002), να είναι ικανά να ακολουθούν οδηγίες και να σέβονται τον εκπαιδευτικό (Rimm-Kaufman et.al., 2000). Και πάλι οι προτιμήσεις των δύο ομάδων εστιάζονται στην επιλογή «πολύ σημαντική» αν και μεγαλύτερο ποσοστό δασκάλων θεωρεί τις δεξιότητες αυτές απλά σημαντικές.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ως πιο σημαντικές δεξιότητες στη μετάβαση να μπορούν τα παιδιά να συμμετέχουν κατάλληλα σε ομάδες, να αντιμετωπίζουν τις συγκρούσεις χωρίς βία και να έχουν γενικά καλή συμπεριφορά (Docket & Perry, 2004; Margetts, 2005; Rimm-Kaufman et.al., 2000). Εδώ οι απόψεις φαίνεται να συγκλίνουν περισσότερο από τις άλλες κατηγορίες. Τα ποσοστά των δύο ομάδων κυμαίνονται περίπου το ίδιο με μικρές αποκλίσεις.

Δάσκαλοι και νηπιαγωγοί πιστεύουν ότι είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να αποκτήσουν ενσυναίσθηση. Τα παιδιά εξωτερικεύουν ανάγκες, διαθέσεις και συναισθήματα με διαφορετικούς τρόπους. Είναι σημαντικό τα παιδιά να καταλαβαίνουν τους άλλους, να μπορούν να μεταφερθούν στη θέση τους και να προσπαθούν να εξηγούν τους λόγους και τα συναισθήματά τους (Πανταζής & Σακελλαρίου, σ. 291). Η ενσυναίσθηση βοηθά να προσαρμοστούν ευκολότερα στη νέα σχολική πραγματικότητα του δημοτικού σχολείου, υιοθετώντας κατάλληλες στάσεις και συμπεριφορές.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί υπογραμμίζουν ως πολύ σημαντικό να πετύχουν τα παιδιά να κάθονται στην περιοχή εργασίας μέχρι να τελειώσουν (Peters, 2002), ενώ αντίστοιχα οι δάσκαλοι είναι μοιρασμένοι ανάμεσα στο σημαντικό και πολύ σημαντικό. Θα περίμενε κανείς το αντίθετο να συμβαίνει λόγω του ακαδημαϊκού χαρακτήρα και των μεγαλύτερων απαιτήσεων του δημοτικού σχολείου. Το ίδιο παρατηρείται και στην επόμενη δεξιότητα που αφορά την τελείωμα των εργασιών τους (Docket & Perry, 2004; Fabian, 2002). Μεγαλύτερη βαρύτητα φαίνεται να δίνουν οι νηπιαγωγοί από τους δασκάλους, αφού το αξιολογούν ως περισσότερο σημαντικό. Ίσως θα πρέπει σε επόμενη έρευνα να γίνει μεγαλύτερη διερεύνηση του θέματος.

Τέλος, και οι δύο ομάδες εκπαιδευτικών σ' αυτή την έρευνα, τη μοναδική δεξιότητα που αξιολογούν ως σημαντική και όχι ως πολύ σημαντική είναι να ξέρουν τα παιδιά πώς να αντιδράσουν στις αλλαγές και να προσαρμοστούν κατάλληλα (Dunlop, & Fabian, 2002; Entwisle et al., 2005; Perry et al., 2000). Ίσως αυτό να σημαίνει ότι οι δάσκαλοι και οι νηπιαγωγοί αισθάνονται ότι σ' αυτόν τομέα μπορούν να επέμβουν πιο άμεσα και να βοηθήσουν τα παιδιά να νιώσουν άνετα στο νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Γεγονός είναι πάντως ότι και η δεύτερη ερευνητική μας υπόθεση επαληθεύεται, αφού οι εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων του δείγματος συμφωνούν στη σημαντικότητα των συγκεκριμένων κοινωνικών δεξιοτήτων που τους δόθηκαν να αξιολογήσουν.

Συμπερασματικά η έμφαση που δίνουν οι εκπαιδευτικοί της προσχολικής και σχολικής βαθμίδας στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων, σε συνδυασμό με την μικρότερη εστίαση στα ακαδημαϊκά προσόντα, φανερώνει ότι επικεντρώνονται στο να αποκτήσουν τα παιδιά σημαντικές δεξιότητες, απαραίτητες για όλη τους τη ζωή. Οι εκπαιδευτικοί σ' αυτή τη μελέτη πιστεύουν ότι τα παιδιά εξοπλισμένα με καλές κοινωνικές δεξιότητες είναι πιο πιθανό να έχουν μια πιο ομαλή μετάβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Παρόμοια αποτελέσματα έδειξαν και τα ευρήματα διεθνών ερευνών.

Οι νηπιαγωγοί παίζουν σαφώς ουσιαστικό ρόλο στην καλλιέργεια και την ενίσχυση κατάλληλων δεξιοτήτων, που θα ωφελήσουν τα παιδιά όχι μόνο στην προσχολική βαθμίδα, αλλά θα τα βοηθήσει επίσης σε μεγάλο βαθμό κατά τη μετάβασή τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η διαφορά που διαπιστώθηκε στα ποσοστά ανταπόκρισης σε σχέση με τη σημασία των δεξιοτήτων ανάμεσα στους νηπιαγωγούς και τους δασκάλους, ίσως οφείλεται στην εξαιρετική δουλειά που γίνεται κατά τη διάρκεια της φοίτησης των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι φαίνεται να υπάρχει σύγκλιση απόψεων για τις προτεραιότητες κατάκτησης από τα παιδιά κατά τη μετάβαση, και από τις δύο ομάδες. Γιατί ο βαθμός στον οποίο τα παιδιά βιώνουν μια ομαλή μετάβαση θα έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στις μελλοντικές εκπαιδευτικές εμπειρίες τους (Margetts, 2005; Dunlop & Fabian, 2003; Wylie & Thompson, 2003).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλευριάδου, Α., Βруνιώτη, Κ., Κυρίδης, Α., Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου, Ε, & Χρυσοφίδης, Κ. (2008). *Οδηγός ολοήμερου νηπιαγωγείου*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΕΥΕΠ-ΚΙΠΣ, Πατάκης.
- Asher, S., Oden, S. & Gottman, J.(1992). “Κοινωνικές δεξιότητες και φιλία”, στο *Κείμενα εξελικτικής Ψυχολογίας: Κοινωνική ανάπτυξη*. (Επιμ. Βοσνιάδου, Σ.). Αθήνα: Gutenberg, 136-157.
- Barnett, W. S., Jung, K., Yarosz, D. J., Thomas, J., Hornbeck, A., Stechuk, R., et al. (2008). Educational effects of the Tools of the Mind curriculum: A randomized trial. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(3), 299–313.
- Dockett, S. & Perry, B. (2004). What makes a successful transition to school? Views of Australian parents and teachers. *International Journal of Early Years Education*, 12(3), 217-230.
- Dunlop, A-W. & Fabian, H. (2002). Conclusions: Debating transitions, continuity and progression in the early years. In H. Fabian & A-W (Eds). *Transitions in the Early Years: Debating Continuity and Progression for Children in Early Education*. London: Routledge Falmer
- Entwisle, D., Alexander, K., & Olson, L. (2005). First grade and educational attainment by age 22: A new story. *American Journal of Sociology*, 110, 1458-1502.
- Fabian, H. (2002). *Children starting school: A guide to successful transitions and transfers for teachers and assistants*. London: David Fulton Publishers.
- Fabian and Dunlop (2005). ‘The Importance of Play in the Transition to School’ in J. R. Moyles (Ed) *The Excellence of Play 2nd edition*. Berkshire: Open University Press/McGraw-Hill.
- Goleman, D. (2000). *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη στο Χώρο της Εργασίας*. Ζ΄ Έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Gresham, F. M., & Reschly, D. J. (1987). Dimensions of social competence: Method factors in the assessment of adaptive behavior, social skills, and peer acceptance. *Journal of School Psychology*, 25, 367-381.
- Irish National Teachers’ Organisation (INTO). (2006). *Leading Early Years Education: Proceedings of November 2005. Consultative Conference on Education*. Dublin: INTO.
- Ladd, G. W. & Price, J. M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from pre-school to kindergarten. *Child Development*, 58, 1168-1189.

- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school Adjustment. *Child Development*, 61, 1081-1100.
- Margetts, K (2002). 'Transition to School – Complexity and Diversity'. *European Early Childhood Education Research Journal*. 10(2) 103-114.
- Margetts, K. (2005). Children's adjustment to the first year of schooling: Indicators of hyperactivity, internalising and externalising behaviours. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1, 36-44.
- McClelland, M., Morrison, F. J., & Holmes, D. L. (2000). Children at risk for early academic problems: The role of learning-related social skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 15, 307-329.
- Mögel, H. (1984). *Ökopsychologie, Eine Einführung*. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz: Kohlhammer.
- Μπαγάκης, Γ., Διδάχου, Ε, Βαλμάς, Φ., Λουμάκου, Μ., & Πομώνης, Μ. (2006). *Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α' τάξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Πανταζής, Σ., & Σακελλαρίου, Μ. (2005). *Προσχολική Παιδαγωγική. Προβληματισμοί – Προτάσεις*. Αθήνα: Αραπός.
- Perry, B., Dockett, S. & Howard, P. (2000). Starting School: Issues for Children, parents and Teachers. *Journal of Australian Research in Early Childhood Education*. Vol. 7, 1, 44-53.
- Peters, S. (2010). *Literature Review: Transition from Early Childhood Education to School*. Chapter Four: Supporting children's transitions: ECE services and Schools. Ministry of Education.
- Peters, S. (2002) Teachers' perspectives of transition. In H. Fabian & A-W Dunlop (Eds). *Transitions in the Early Years: Debating Continuity and Progression for Children in Early Education*. London: RoutledgeFalmer.
- Petriwskyj, A., Thorpe, K., & Tayler, C. (2005). Trends in construction of transition to school in three western regions, 1990–2004. *International Journal of Early Years Education*, 13, 55–69.
- Pianta, R.C., & Cox, M.J. (1999). *The transition to kindergarten*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Pianta, R.C., & Kraft-Sayre, M. (2003). *Successful kindergarten transition: Your guide to connecting children, families, and schools*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- PNC Financial Services (2007) PNC Study of Early Education. Home and Classroom: Views of Parents and Teachers Retrieved from the WWW August 2007 at: <https://www.pnc.com/webapp/unsec/requester?resource=/WCM/Resources/file/Eb2e184e2dbef9/PNCWhitePaperParentTeacherFindings.pdf>
- Rimm-Kaufman, S.E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(5), 491-511.
- Rimm-Kaufman, S.E., Pianta, R.C., & Cox, M.J. (2000). Teachers' judgments of problems in the transition to kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, 15, 147-166.
- Σακελλαρίου, Μ. (2011). *Σχολική ετοιμότητα και μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο, ως παράγοντας ενδυνάμωσης της συνεργασίας οικογένειας και νηπιαγωγείου, στα*

Πρακτικά του Συνεδρίου του ΠΤΠΕ. και του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Κρήτης, με θέμα «Μετάβαση και συνέχεια στην εκπαίδευση: Αναζητώντας το πλαίσιο για τη συνεργασία παιδιών, νέων, οικογένειας, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και κοινωνικών υπηρεσιών». Ρέθυμνο, Οκτώβριος 2009, σελ. 105-118.

Sakellariou, M. (2009). Children Passage from Kindergarten to Primary School. An Action-Research Through Family and Kindergarten Cooperation. *The International Journal of Learning*, 16.

Snow, C. E., Burns, M. S., & Griffin, P. (Eds). (1998). *Preventing reading difficulties in young children*. Washington D.C.: National Research Council, National Academy Press.

Stipek, D.J., & Byler, P. (1997). Early childhood education teachers: Do they practice what they preach? *Early Childhood Research Quarterly*, 12, 305-325.

Stormont, M., Beckner, R., Mitchell, B., & Richter, M. (2005). Supporting successful transition to kindergarten: General challenges and specific implications for students with problem behavior. *Psychology in the Schools*, 42(8), 765-778.

U.S. Department of Education. (2001). *Entering Kindergarten: Findings from the Condition of Education 2000*. Washington D.C: National Center for Education Statistics.

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Μαρία Σακελλαρίου, marisak@uoi.gr

Μαρίνα Μπέση, mbessi@sch.gr